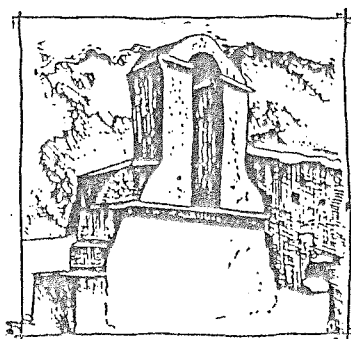

Ναξιακά

Τρίμηνη επιθεώρηση της Ομοσπονδίας Ναξιακών Συλλόγων

Αριθμός τεύχους • 2(40) • Φθινόπωρο 2001

Β' περίοδος

• Κ. Δαμιράλη, Ανάγλυφον της Γεννήσεως •
Φ. Ν. Ζαφειροπούλου, Η γεωμετρική Νάξος •
Ι. Κ. Προμπονά, Διορθωτικά σε Ναξιακά έγ-
γραφα (β) • Στ. Εμμ. Ψαρρά, Απομνημονεύματα
ιερέως Ν. Ημέλλου • Μ. Γ. Σέργη, Η εφημερίδα
"Ναξιακόν Βήμα" • Σ. Μ. Συμεωνίδη, Θρησκευτικές
διαμάχες στη Νάξο • Γ. Σ. Μαστορόπουλου, Ο
Αγ. Φωκάς Κωμιακής • Χρ. Θανοπούλου, Τα
Σκιάχτρα της Νάξου • Ναξιακή ποίηση : Μ.
Ναυπλιώτου, Μ. Κόρσου - Καπέλλου, Ζ. Οικονό-
μου - Ψαρρά • Ναξιακή πεζογραφία : Γιάννης
Βερώνης • Βιβλιογραφικά • Αλληλογραφία •



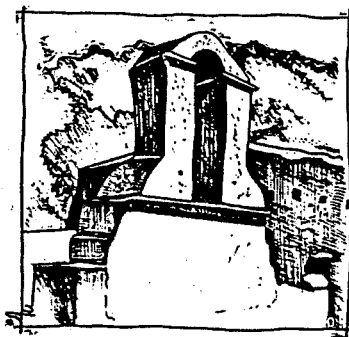
Ναξιακά

Τρίμηνη επιθεώρηση της Ομοσπονδίας Ναξιακών Συλλόγων

Αριθμός τεύχους • 2(40) • Φθινόπωρο 2001

Β' περίοδος

• Κ. Δαμιράλη, Ανάγλυφον της Γεννήσεως •
Φ. Ν. Ζαφειροπούλου, Η γεωμετρική Νάξος •
Ι. Κ. Προμπονά, Διορθωτικά σε Ναξιακά έγ-
γραφα (β) • Στ. Εμμ. Ψαρρά, Απομνημονεύματα
ιερέως Ν. Ημέλλου • Μ. Γ. Σέργη, Η εφημερίδα
"Ναξιακόν Βήμα" • Σ. Μ. Συμεωνίδη, Θρησκευτικές
διαμάχες στή Νάξο • Γ. Σ. Μαστορόπουλου, Ο
Αγ. Φωκάς Κωμιακής • Χρ. Θανοπούλου, Τα
Σκιάχτρα της Νάξου • Ναξιακή ποίηση : Μ.
Ναυπλιώτου, Μ. Κόρσου - Καπέλλου, Ζ. Οικονό-
μου - Ψαρρά • Ναξιακή πεζογραφία : Γιάννης
Βερώνης • Βιβλιογραφικά • Αλληλογραφία •



Ναξιακά

Τρίμηνη Επιθεώρηση
της Ομοσπονδίας Ναξιακών
Συλλόγων (Ο.ΝΑ.Σ.)

Περίοδος Β'. Τεύχος 2 (40).

Δρχ. 1.500

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ -
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2001

Ιδρυτής - Ιδιοκτήτης:
Ομοσπονδία Ναξιακών
Συλλόγων (Ο.ΝΑ.Σ.)
Μάρνη 33, 10432 Αθήνα.
Τηλ.: 5234567 - FAX: 5234576

Διευθυντής - Εκδότης:
Μανόλης Ναυπλιώτης,
Πρόεδρος Ο.ΝΑ.Σ.
Νικοπόλεως 27-29, 15772
Ζωγράφου. τηλ. 7710462 -
Κιν.: 0972715696

Συντακτική Επιτροπή:
Γιάννης Λογαράς,
Μανόλης Γ. Σέρρης,
Ι. Κ. Τουμπακάρης,
Στέφανος Εμμ. Ψαρράς

Επιτροπή Υποστήριξης
από Δ.Σ. Ο.ΝΑ.Σ.:
Κώστας Καρποντίνης -
Β' Αντιπρόεδρος,
Μανόλης Καλαϊτζής -
Ταμίας,
Γιώργος Δημητροκάλλης -
Μέλος Δ.Σ.

Οικονομική Διαχείριση:
Ταμίας Ο.ΝΑ.Σ. -
Κιν.: 0944591561
- Συνδρομές Εσωτερικού -
Εξωτερικού, 5.000 δρχ.
- Συνδρομές ΟΤΑ - Επιχειρήσε-
ων - Νομικών Προσώπων -
Οργανισμών - Συλλόγων κ.λπ.,
10.000 δρχ.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
Δ. ΓΚΑΝΘΡΑΓΑΣ
ΓΕΡΑΝΙΟΥ 7, 1ος όροφος.
10552 ΑΘΗΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Της Συντακτικής Επιτροπής	2
ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ	
Κ. ΔΑΜΙΡΑΛΗ, Ανάγλυφον της Γεννήσεως του Χριστού	3-5
ΦΩΤΕΙΝΗΣ Ν. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ, Κυκλάδες - Η Γεωμετρική Νάξος	6-15
Ι.Κ. ΠΡΟΜΠΟΝΑ, Διορθωτικά σε Ναξιακά δικαιοπρακτικά έγγραφα του 17ου αιώνα	16-22
ΣΤΕΦ. ΕΜΜ. ΨΑΡΡΑ, Απομνημονεύματα Ιερέως Ν. Ημέλλου	23-40
ΜΑΝ. Γ. ΣΕΡΓΗ, Η Εφημερίδα «Ναξιακόν Βήμα» (1930-1933): Η ιδεολογική και πολιτική της ταυτότητα	41-49
Σ.Μ. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ, Στις διαμάχες των Καθολικών της Νάξου «επιστράτευση» και των ορθοδόξων	50-54
Γ.Σ. ΜΑΣΤΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, «Υπέρ ευπλοίας»	
Λείψανα παλαιοχριστιανικού Ναού του Αγίου Φωκά στις βόρειες ακτές της Νάξου	55-59
ΧΡΥΣΑΣ Γ. ΘΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, Μορφές αγροτικών Σκιάχτρων στη σύγχρονη Νάξο	60-69
ΝΑΞΙΑΚΗ ΠΟΙΗΣΗ	
ΜΙΡΕΛΛΑΣ ΝΑΠΛΙΩΤΗ, Στο σπήλαιο, Γραφειάκι..., Μια φορά,	70-72
ΜΙΝΑΣ ΚΟΡΣΟΥ - ΚΑΠΕΛΟΥ Modus vivendi, Μπορεί,	73-74
ΖΕΤΤΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ - ΨΑΡΡΑ Εντατική, Απουσία, Στον Εγγονό μου,	75-76
ΝΑΞΙΑΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ	
ΓΙΑΝΝΗ ΒΕΡΩΝΗ, Μέχρι να φτάσουν στη φλέα	77-81
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ	82-94
ΟΙ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ ΜΑΣ ΓΡΑΦΟΥΝ	95

-
- Το σκίτσο του εξωφύλλου είναι από τον Άγιο Δημήτριο Κυνιδάρου
 - Τα κοσμήματα και τα σκίτσα έγιναν από τον Ι.Κ.Τ.

Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΝΑΞΙΑΚΟΝ ΒΗΜΑ» (1930 - 1933): Η ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

ΜΑΝΟΛΗ Γ. ΣΕΡΓΗ
φιλόλογος - δρος Λαογραφίας

1. Εισαγωγικά

Το «Ναξιακόν Βήμα» ήταν μια από τις Ναξιακές εφημερίδες του Μεσοπολέμου μιας περιόδου με έντονες πολιτικές διεργασίες, συνεχείς πολιτικές ανακατατάξεις, διαρκή αστάθεια, θεσμούς σε κρίση¹, πολιτειακές αλλαγές, διαρκείς επεμβάσεις του στρατού στην πολιτική (επτά στρατιωτικά κινήματα²), έντονα πολιτικά πάθη, μέσα σ' ένα εξ ίσου ταραγμένο ευρωπαϊκό κλίμα, το οποίο εξέθρεψε σταδιακά, αλλά σταθερά, τα απάνθρωπα καθεστώτα του ιταλικού φασισμού και του γερμανικού εθνικοσοσιαλισμού.

2. «Εξωτερικά» και ιστορικά στοιχεία της ταυτότητάς της

Το «Ναξιακόν Βήμα» πρωτοκυκλοφορήθηκε στη Χώρα της Νάξου, στις 15 Οκτωβρίου 1930 και παρά τις δυσκολίες του ανταγωνισμού της με τα υπόλοιπα Ναξιακά φύλλα «κατόρθωσε» να συμπληρώσει συνολικά τρία χρόνια ζωής, αφού, σύμφωνα με τα στοιχεία που έχουμε από την Εθνική Βιβλιοθήκη, το Ιστορικό Αρχείο Νάξου και την Μπενάκειο Βιβλιοθήκη (Βουλής) το τελευταίο φύλλο της εφημερίδας είναι κατά πάσαν πιθανότητα το 59ο, της 19ης Δεκεμβρίου 1933. Διέκοψε προσωρινά την έκδοσή της επί οκτάμηνο, από την 5η Απριλίου έως την 16η Δεκεμβρίου 1932, όπως η ίδια αναφέρει «λόγω του σάλου των εκλογών και ίνα μη παρασυρθή εκ τούτου...». Ήταν μια περίοδος συνεχών εκλογικών αναμετρήσεων που κατέληξαν στην ήττα του Βενιζέλου, στις καθοριστικές εκλογές της 5ης Μαρτίου 1933, και στην άνοδο στην εξουσία του «Λαϊκού Κόμματος» υπό τον Τσαλδάρη.

Ο τίτλος της «Ναξιακόν Βήμα» είναι τυπωμένος με μεγάλα κεφαλαία

1 Βλ. ενδεικτικά Ν. Αλιβιζάτος, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση, 1922-1974. Όψεις της Ελληνικής εμπειρίας*, Αθήνα 1983. - Π. Πετρίδης, *Πολιτικές δυνάμεις και συνταγματικοί θεσμοί στην νεότερη Ελλάδα, 1844-1936*. Θεσσαλονίκη 1984.

2 Βλ. σχετικά Θ. Βερέμης, *Οι επεμβάσεις του στρατού στην ελληνική πολιτική 1916-1936*. Εκδόσεις Οδυσσεάς, Αθήνα 1983. - Ο ίδιος, «Στρατός και Βενιζελισμός από το 1916 έως το 1935», στον τόμο *Συμπόσιο για τον Ελευθέριο*. Πρακτικά Αμφιθέατρο Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών 3, 4 και 5 Δεκεμβρίου 1986. Έκδοση Εταιρείας Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου - Μουσείου Μπενάκη, Αθήνα 1988, 33-43. - Ο ίδιος και άλλοι, *Στρατός και πολιτική*. Εκδόσεις Α. Σάκκουλα. Αθήνα 1989. - Ν. Μουζέλης, *Νεοελληνική κοινωνία. Όψεις υπανάπτυξης*. Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 1978», 249 κ.σ.

Η εφημερίδα «Ναζιακόν Βήμα»

γράμματα. Δεξιά του, μέσα σε διακοσμημένα πλαίσια αναγράφεται η ημερομηνία του φύλλου και αριστερά ο αριθμός του. Ως υπότιτλος αναφέρεται *Εφημερίς Δεκαπενθήμερος. Ανεξάρτητον Όργανον των Απανταχού Παροναξίων. Εκδομένη Υπό Ομάδος Νέων*. Ο υπότιτλος δηλώνει την περιοδικότητά της (δεκαπενθήμερος μέχρι και το φ. 33, που έγινε «Εφημερίς Δεκαήμερος» από το επόμενο φύλλο κ.ε.), αλλά και τον σταθερό εκδότη της (Ομάδα Νέων). Στα πενήντα πέντε (55) από τα πενήντα εννιά (59) συνολικά φύλλα της είναι δισέλιδη, και μόνο στα υπ' αριθμ. 1, 2, 24 (57) και 23 (56) τετρασέλιδη. Οι διαστάσεις των δύο πρώτων φύλλων της είναι 36 x 24 και των υπολοίπων όλων 47,5 x 31,5. Η ύλη της είναι διαρθρωμένη σε τετράστυχα με εξαίρεση τα φ. 15 (48), 16 (49) και 23 (56), στα οποία το «ρίξιμο» των κειμένων γίνεται σε δύο στήλες.

Η τιμή της ήταν 1 δραχμή κάθε φύλλο, η ετήσια συνδρομή Εσωτερικού 30 δρχ. (η εξαμηνιαία 20), «δια τας Κοινότητας» 100, η του Εξωτερικού 30 φρ. χρ. και για την Αμερική 2 δολάρια, η οποία από το φ. 1 (34) κ.ε. αναπροσαρμόστηκε ως προς τους συνδρομητές του Εσωτερικού σε 40 η ετήσια και 25 δρχ. η εξαμηνιαία.

Διευθυντές της κατά σειρά διέτελεσαν ο Ιω. Αγιοπετρίτης (αναφέρεται μέχρι και το φ. 20), ο Ν. Κατσούρος (μέχρι και το φ. 27), ο Ιω. Κουφόπουλος (μέχρι και το φ. 33) και ο Γ. Ν. Γκίλης σ' όλα τα επόμενα. Ο πρώτος ήταν ο πατέρας του Αντώνη Αγιοπετρίτη, γνωστός «πολιτικάντης» της εποχής. Ο δεύτερος, κατά πάσα πιθανότητα, ήταν ο γνωστός Απεραθίτης ζωγράφος, ο αδελφός του Αντ. Φλ. Κατσουρού. Ο Ιω. Κουφόπουλος, Κορωνιδιάτης την καταγωγή, ήταν πιθανώς ο μετέπειτα καθηγητής μαθηματικών στη Λεόντειο Σχολή. Ο τελευταίος, ο Γ. Ν. Γκύλης, ήταν δικηγόρος (1904-1972).

Μόνιμους και τακτικούς συνεργάτες δεν είχε. Εξ άλλου πρέπει να θεωρήσουμε βέβαιο ότι η εφημερίδα συντάσσεται τουλάχιστον από τους τρεις διευθυντές της, οι οποίοι απλώς εναλλάσσονται στην διεύθυνση της εφημερίδας. Από τους εκτός διευθυντικού κλίματος συνεργάτες ξεχωρίζουν οι «επώνυμες» περιπτώσεις του δικηγόρου, συγγραφέα και αργότερα πολιτευτή Ν. Α. Πρωτονοτάριου, του δικηγόρου και «λαογράφου» Τάσου Ζευγώλη³, του Αντωνίου Φλ. Κατσουρού (ο οποίος σε μία και μοναδική συνεργασία του αντικρούει την άποψη περί χρεωκοπημένης ποίησης και ελάχιστης ποιητικής παραγωγής στην εποχή του⁴) και του μετέπειτα πανεπιστημιακού δασκάλου και πρυτάνεως του Πανεπιστημίου Αθηνών Στυλιανού Κορρέ⁵. Αρκετές βέβαια συνεργασίες δημοσιεύθηκαν με ψευδώνυμα, όπως π.χ. «Ψηλοχωριανός», «Ορεινός», «Απεραθίτης», «Παρονάξιος», «Χωραίτης», «Κορωνιδιάτης», «Ένας Κωμιακίτης», «Παρονάξιος» (όλα δηλωτικά καταγωγής), «Κέδρος», «Παρατηρητής», «Διαβάτης», «Παλαιός», «Ειδικός», «Ερημί-

3 Βλ. π.χ. φ. 7 (15. 1. 1931), 2 και φ. 9 (15. 2. 1931), 2.

4 Στο φ. 12 / 45 (3. 6. 1933), 1-2 («Ποιητική υπερπαραγωγή»).

5 Μία συνεργασία συνολικά, στο φ. 21 (5. 8. 1931), 2.

της», «Ψευσίστηξ», «Νέπρο», «Σήνσερ», κ.ά.

Στην πρώτη σελίδα της κυριαρχούν το κύριο άρθρο, το χρονογράφημα, η Ναξιακή ποίηση και η στήλη «Εις το περιθώριον», η μονιμότερη και «μαχητικότερη» όλων.

Τα κύρια άρθρα της (η εικόνα της πολιτικής και ιδεολογικής ταυτότητας κάθε εφημερίδας), σχετίζονται με τα Ναξιακά προβλήματα. Η εφημερίδα πραγματώνει δηλαδή την προγραμματική διακήρυξη του πρώτου της φύλλου, σύμφωνα με την οποία την έκδοσή της «επέβαλεν η ανάγκη της εκ του σύγγενους ενδελεχούς παρακολουθήσεως όλων των ζητημάτων της επαρχίας μας και της προς τον λαόν αυτής εμφυσήσεως νέας ζωής, πλήρους σφρίγγους και θάρρους...»⁶. Μόνον δύο πρωτοσέλιδά της σχετίζονται με την Πάρο, καίτοι στον υπότιτλο της αυτοχαρακτηρίζεται ως όργανο των απανταχού Παροναξίων. Η τοπικότητα⁷ λοιπόν, εδώ με τη «στενή» της έννοια, θριαμβεύει ...

Τριάντα τρία (33) από τα πρωτοσέλιδα κύρια άρθρα της σχετίζονται με Ναξιακά ζητήματα, όπως το συμριδικό, τα χρονίζοντα προβλήματα οδοποιίας αλλά και τα συντελούμενα τότε σχετικά έργα, ο τουρισμός, τα γεωργικά ζητήματα, η ίδρυση Αγροτικής τράπεζας και νοσοκομείου, τα προβλήματα που εμφανίζουν οι Γαλλικές σχολές του νησιού και το Γυμνάσιο Χώρας, το ηρώο της πόλης, ο εξωραϊσμός της, κ.ά.

Το σημαντικό είναι ότι από αυτά τα 33 κύρια άρθρα 20 αφορούν στο συμριδικό και τα 7 στα προβλήματα της οδοποιίας, θέματα τα οποία επανέρχονται διαρκώς στη θεματολογία της μέσα απ' όλες σχεδόν τις υπόλοιπες στήλες της πρώτης και της δεύτερης σελίδας. Ο συσχετισμός της καταγωγής των δύο διευθυντών της (Απείρανθος - Κόρωνος) με τη θεματολογία των κυρίων της άρθρων δικαιολογεί εν πολλοίς την αυξημένη παρουσία τους. Θα ισχυριζόταν συνεπώς κάποιος, χωρίς ίχνος υπερβολής, ότι το ζήτημα της σμύριδας είναι το κυρίαρχο θέμα της εφημερίδας, και πάνω σ' αυτό θεμελιώνει πολλά στοιχεία για την αντιπολιτευτική της «γραμμή». Πέρα από τη διαφαινόμενη επιθυμία των εκδοτών της (πρόθεση την οποία μπορεί φυσικά κάποιος να αμφισβητήσει) να προβάλουν τα Ναξιακά προβλήματα, εκείνο που έχει ιδιαίτερη σημασία εδώ είναι να τονιστεί το έντονο αντιπολιτευτικό ύφος που χαρακτηρίζει αυτά τα κείμενα: ο,τιδήποτε σχετί-

6 Στο φ. 1 (15. 10. 1930), 1.

7 Για την έννοια βλ. Ευ. Αυδίκος, *Η ταυτότητα της περιφέρειας στο Μεσοπόλεμο. Το παράδειγμα της Ηπείρου*. Εκδόσεις Καρδαμίτσα. Αθήνα 1993, 46-47 και υποσημ. 108, όπου και άλλη σχετική ξενόγλωσση βιβλιογραφία. - Β. Νιτσιάκος, *Λαογραφικά ετερόκλητα*. Εκδόσεις Οδυσσέας. Αθήνα 1997, 94 κ.ε. - Μ. Βαρβούνης, «Πολιτισμική ταυτότητα και τοπικός τύπος. Η περίπτωση μιας Σαμιακής εφημερίδας», στον τόμο *Αξονες και προϋποθέσεις για μια διεπιστημονική έρευνα. Πρακτικά Συνεδρίου*. Πνευματικό Ίδρυμα Σάμου «Νικόλαος Δημητρίου», Βιβλιοθήκη Επιστημονικών Εκδόσεων, 7. Αθήνα 1995, 91-107. - Ο ίδιος, *Εξελίξεις και μετασχηματισμοί στον Ελληνικό παραδοσιακό πολιτισμό*. Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Λέσχη. Εκδόσεις Fragmenta (Λαϊκός πολιτισμός. Θεωρία και Ιστορία, 3). Θεσσαλονίκη 1995, 91 κ.ε. - κ.ά.

Η εφημερίδα «Ναζιακόν Βήμα»

ζεται με το σφυρίγλι ή τα εκτελούμενα έργα οδοποιίας συνάπτεται και συναρτάται με «κακούς χειρισμούς» της κυβέρνησης Βενιζέλου και ειδικότερα του τοπικού βουλευτή Πέτρου Ευριπαίου.

Ως εκ τούτου, μάς ήταν πολύ δύσκολο να κατηγοριοποιήσουμε μια ακόμη θεματολογία του κύριου άρθρου, αυτή των πολιτικών της θεμάτων, αφού, όπως προαναφέρθηκε, η πολιτική (= κομματική) της γραμμή κάνει εμφανέστατη την παρουσία της σε κείμενα Ναζιακού ενδιαφέροντος. Με πολύ αυστηρά κριτήρια επιλέξαμε και κατηγοριοποιήσαμε στην ενότητα «πολιτικά άρθρα» δέκα σχετικά πρωτοσέλιδα.

Από τα υπόλοιπα κύρια άρθρα, ένα είναι επετειακό της 25ης Μαρτίου, ένα αναφέρεται στα προβλήματα των σχέσεων Ανατολικής και Δυτικής εκκλησίας, δύο (του Ιου, αλλά και του 34ου φύλλου, με το οποίο εγκαινιάζεται η Β' Περίοδος της εφημερίδας) είναι «προγραμματικού περιεχομένου», αφού σ' αυτά ορίζονται ο σκοπός και η ιδεολογική πορεία της εφημερίδας, και ένα είναι ευχτήριο για το νέο έτος 1933.

Το χρονογράφημα (επτά συνολικά εμφανίσεις) φιλοξενεί εντυπώσεις φυσιολατρικού χαρακτήρα από τη Νάξο, θέματα κοινωνικά (σχετικά με την εικόνα της σύγχρονης γυναίκας, αλλά και τη μετανάστευση), την εικόνα των Ναζιακών σχολείων, μια «ροζ ιστορία» από το Γυμνάσιο της Χώρας, κ.ά. Το αντιπολιτευτικό πνεύμα της εφημερίδας δεν λείπει ούτε απ' αυτά· είναι λοιπόν μια μικρογραφία του ιδεολογικού της κόσμου.

Η τακτική στήλη «Στο περιθώριον» πραγματεύεται τα προαναφερθέντα Ναζιακά ζητήματα, και φυσικά είναι αποτυπωμένα με το ύφος και το πνεύμα των συντακτών τους, όπως τα εκθέσαμε στα κύρια άρθρα.

Η στήλη της Ναζιακής ποίησης (συναντάται συνολικά 10 φορές) φιλοξενεί πέντε ποιήματα της Διαλεχτής Ζευγώλη, τρία του *Ραγκαβή* (ψευδώνυμο του Ματθ. Πρωτονοταρίου) και δύο του υπό ψευδώνυμο εμφανιζόμενου *Νέπρο*, αισθηματικού / ρομαντικού περιεχομένου. Εις μνήμην της μεγάλης Ναξιωτισσας ποιήτριας μνημονεύουμε εδώ ένα από τα πρώτα της ερωτικά ποιήματα, με τον τίτλο *Άυλη αγάπη*. Ας αναφερθεί και το «μικρό αφιέρωμα» που παραθέτει η εφημερίδα στην ποίησή της, μέσα από μια διάλεξη⁸:

*Έτσι λεπτά σ' αγαπώ, τόσο αγνά,
σα φιλί στον αγέρα.
Σαν ιδέα, σαν ίσκιο, σαν τ' αγνά
δειλινά, σα μητέρα*

*Τόσο λεπτά σ' αγαπώ, σ' αγαπώ
σα σκιά κάποιου ονείρου,
σαν απ' αλάργα φερμένο σκοπό
σαν την άχνα ενός μύρου.*

*Τόσο λεπτά, τόσο ωραία πονώ
σαν τα ρόδα που κλαίνε,
και τα βλέπω την αυγή που ξυπνώ
ξένε, ξένε μου, ξένε⁹.*

8 Στα φφ. 17 / 50 (10. 8. 1933), 2 και 18 / 51 (17. 8. 1933), 2.

9 Στο φ. 3 / 36 (15. 1. 1933), 1.

Την πρώτη σελίδα συμπληρώνουν σποραδικά οι στήλες «Ελεύθεροι σκέψεις» (με αντιβενιζελικού περιεχομένου άρθρα), «Επίκαιρα» (με Ναξιακά ζητήματα, αλλά και το «παλαιοημερολογιτικό», που βρισκόταν τότε στην κορύφωσή του, με τη γραφίδα του Παροναξίας Ιεροθέου¹⁰), «Ανταποκρίσεις εξ Αμερικής», «Σκέψεις και κρίσεις» (πολιτικού περιεχομένου), κ.ά.

Στη δεύτερη σελίδα συνεχίζει συνήθως η στήλη «Εις το περιθώριον». Εδώ επιπλέον συναντούμε τις μόνιμες στήλες «Ειδήσεις» (σύντομες ειδήσεις από τη Νάξο), «Κοινωνική ζωή» (τα γνωστά θέματα των κοινωνικών ειδήσεων), τις δηλοποιήσεις πλειστηριασμών και τις διαφημίσεις. Οι δύο τελευταίες κατηγορίες αποτελούν τη φανερό πηγή εσόδων της. Ελάχιστες φορές εμφανίζονται οι στήλες «Ωφέλιμοι γνώσεις» για τους γεωργούς, «Λαογραφικά» (με λαογραφική ύλη από την Απείρανθο), «Από το παρελθόν» και «Ιστορικά» (σελίδες από τη Ναξιακή ιστορία), «Ολίγα περί υγιεινής», «Νεκρολογία», «Άλληλογραφία» με τους συνδρομητές της, «Επιστολαί» αναγνωστών, «Πνευματική στήλη» (θεολογικού περιεχομένου κείμενα, σε ύφος λαϊκής κατήχησης από τον «Ερημίτη»), κ.ά.

Το κύριο χαρακτηριστικό της ιδεολογικής της ταυτότητας είναι ο έντονος κομματικός της χαρακτήρας, αντανάκλαση του πολωτικού κλίματος της Ελλάδας του Μεσοπολέμου. Είναι λοιπόν η εφημερίδα καθρέφτης της πολυτάραχης αυτής εποχής. Καίτοι στο προγραμματικό της άρθρο αρνείται οποιαδήποτε ανάμειξη της στις κομματικές διαμάχες, αποδείχθηκε σφόδρα αντιβενιζελική, «αντίπαλος» του Βενιζελικού τοπικού βουλευτή και υπουργού Πέτρου Ευριπαίου.

Η μελέτη του Ναξιακού Τύπου αυτής της περιόδου μάς εισάγει στο κλίμα φανατισμού που μόλις ακροθιγώς παρουσιάσαμε. Μοιραία μάς οδηγεί σε ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με τα ιδεολογικά προπαγανδιστικά εργαλεία που χρησιμοποιεί η συγκεκριμένη εφημερίδα στα πλαίσια του πολιτικού / κομματικού της ανταγωνισμού με «αντίπαλα στρατόπεδα», το ίδιο κομματικοποιημένα. Ο κομματισμός δεν έλειψε, όπως έχουμε αποδείξει¹¹, από καμμία ιστορική φάση του Ναξιακού Τύπου. Όμως η διαφορά των Μεσοπολεμικών εφημερίδων από αυτές της πρώτης περιόδου του (1890 - 1915) είναι ότι εκείνες τουλάχιστον ήταν οι «μεσάζοντες» στην προώθηση του οράματος της Μ. Ιδέας, και πάλευαν γι' αυτό. Η Εθνική Ιδέα έθετε στόχους, ήταν κριτήριο αξιολόγησης πολλών θεμάτων και προσώπων, ήταν λυδία λίθος ιδεολογιών, εφαλτήριο για τον αλυτρωτισμό αλλά και την εσωτερική αναδημιουργία, την κοινωνική και πολιτική ενότητα του Ελληνισμού (δεν μας ενδιαφέρει εδώ ο ανασχετικός της ρόλος στην κοινωνική χειραφέτηση των ευρέων λαϊκών στρωμάτων). Το κενό που άφησε μετά το '22 θα προκαλέσει συγκρούσεις,

10 Στα φφ. 4 / 37 (31. 3. 1933), 1 και 5 / 38 (14. 2. 1933), 1.

11 Μ. Γ. Σέργης, *Εφημερίδες και Λαογραφία. Η ταυτότητα μιας Ναξιακής εφημερίδας. Διαθλάσεις της Ιστορίας και της Ελληνικής κοινωνίας του 19ου αι. και των αρχών του 20ού. Αθήνα 2000*, 203 κ.ε.

Η εφημερίδα «Ναζιακόν Βήμα»

αντιπαραθέσεις, συζητήσεις. Τώρα, στο μέσον του Μεσοπολέμου που κυκλοφορείται η εφημερίδα μας, το όνειρο γκρεμίστηκε οριστικά. Απόμειναν προς το παρόν ο διχασμός του 1915 με τα θλιβερά γεγονότα που απακολούθησαν, το '22, η δίκη των Έξι, ένα σημαντικό πραξικόπημα, μια δικτατορία, οι θεσμοί να ακροβατούν επικίνδυνα, κ.ά. Εσωστρέφεια και πόλωση, απουσία νέων ιδεών και προγραμμάτων, δοκιμασμένες και αποτυχημένες πολιτικές ιδέες και πρακτικές. Η αστική Ελλάδα και οι διανοούμενοι επιζητούν μια καινούργια Μ. Ιδέα, ένα καινούργιο όραμα, μια νέα συνεκτική του Ελληνισμού ιδεολογία, έναν επαναπροσδιορισμό της εθνικής και πολιτικής ταυτότητας¹². Ο υπόλοιπος κόσμος βιώνει τη σήψη, την ήττα, την πόλωση. Μοιραίο είναι λοιπόν όλα αυτά, ή μάλλον κάποια απ' αυτά, να διοχετευτούν στον Τύπο, ειδικά στον επαρχιακό, και να τον επηρεάσουν: γίνεται πλέον ομφαλοσκοπός και «ατομικιστής», αναλώνεται σε προσωπικές αντεγκλήσεις και μικροτοπικά συμφέροντα: τέλειο δηλ. εργαλείο στα χέρια των κομμάτων που συνειδητά υποθάλλουν την πολιτική ένταση, για το «ίδιον συμφέρον». Ο Τύπος γίνεται ο καθρέφτης της πολιτικής, γνήσιο αντίγραφο της.

Μ' αυτά τα δεδομένα είναι «φυσικό» το έντονο ύφος του λόγου της εφημερίδας, ο ψηφοθηρικός της χαρακτήρας και η αρνητική στάση της σε κάθε κυβερνητικό μέτρο που αφορά στη Νάξο, αλλά και στην Ελλάδα. Θέσεις, προτάσεις, λύσεις προερχόμενες από τον πολιτικό σχηματισμό που εκπροσωπεί η συγκεκριμένη εφημερίδα ουδέποτε καταγράφηκαν (δεν θα το περιμέναμε άλλωστε, αφού δεν τις βλέπουμε ούτε στα σύγχρονά μας πολιτικά πράγματα ...). Μόνο άρνηση των κυβερνητικών πεπραγμένων και απόρριψή τους. Είναι βεβαίως γνωστό στους μελετητές του Τύπου, κυρίως του «παλιού», ότι σκοπός των ομοϊδεατών αρθρογράφων δεν ήταν τόσο να πείσουν τους αναγνώστες τους να αλλάξουν πολιτικές πεποιθήσεις, όσο να ενισχύσουν τις ήδη υπάρχουσες, ώστε ως μελλοντικοί ψηφοφόροι να εκφράσουν αταλάντευτα τη θέλησή τους μπροστά στην κάλπη. Εξ άλλου τη συγκεκριμένη εφημερίδα εικάζουμε ότι την διάβαζαν ακραιφνώς αντιβενιζελικοί, είχε εκ του χαρακτήρος της «αποκλειστικό κοινό». Ο αναγνώστης θέλει να αναγνωρίζεται μέσα από το έντυπο που επιλέγει να διαβάσει, ταυτίζεται με τις θέσεις που του προβάλλει, του δημιουργείται η αίσθηση ότι συμμετέχει στις εξελίξεις ή στη διαμόρφωση και συμπλήρωση της ιδεολογίας του. Το «Ναζιακόν Βήμα» φιλοξενεί αρκετές επιστολές απλών ψηφοφόρων ομοϊδεατών του, που «κατακεραυνώνουν» το «σαθρό Βενιζελικό κράτος» και τον τοπικό του εκπρόσωπο - βουλευτή.

Από τους πλέον χρησιμοποιημένους όρους-σύμβολα στην εφημερίδα είναι

¹² Βλ. σχετικά Δ. Τζιόβας, *Οι μεταμορφώσεις του εθνισμού και το ιδεολόγημα της ελληνικότητας στο Μεσοπόλεμο*. Εκδόσεις Οδυσσέας. Αθήνα 1989. - Ελ. Λαδογιάννη, *Κοινωνική κρίση και αισθητική στο Μεσοπόλεμο. Η παρέμβαση του περιοδικού ΙΔΕΑ*. Εκδόσεις Οδυσσέας. Αθήνα 1993.

αυτός του Ελληνικού Λαού. Τον χρησιμοποιεί δεκάδες φορές, για να εμφανιστεί ως υπερασπιστής των λαϊκών κυριαρχικών δικαιωμάτων, προσπαθώντας να διεγείρει τα πιο γνήσια επαναστατικά αισθήματα των αναγνωστών της εναντίον του Βενιζέλου. Ένα «συντηρητικά» προσανατολισμένο φύλλο μετέρχεται συνθήματα και μεθόδους που αγγίζουν τα πλέον προοδευτικά στρώματα του λαού: ο γνωστός (διαχρονικού χαρακτήρα) επιτήδειος ελιγμός που «θολώνει τα νερά» των ιδεολογιών και ενσπείρει ασάφεια και σύγχυση. Να ένα από πολλά τέτοια παραδείγματα: «Ο κ. Βενιζέλος νέα πάλιν δεσμά χαλκεύει διά να καταπνίξη την φωνήν του Ελληνικού Λαού. Διά του υποβαλλομένου νομοσχεδίου περί Τύπου, ούτε λίγο, ούτε πολύ, προσπαθεί να φимώση και πάλιν τα στόματα των ανθρώπων, για να μη γίνεται συζήτησις ούτε περί νοθείας της κινήσης και του ψωμιού του λαού, ούτε περί της λοβιτούρας των οπαδών του. Θέλει να Κυβερνά αυτός και οι οπαδοί του και να διασκορπίζουν τον ιδρώτα του Ελληνικού Λαού, όπως το συμφέρον του κόμματος απαιτεί, χωρίς να δύναται ο λαός να εκβάλει έστω και πνιγμένη φωνή. Αλλ' έως πότε. Ο καιρός πλησιάζει»¹³. Όλοι γνωρίζουμε εναντίον ποίων χαλκεύθηκαν τα «παλιά» δεσμά του Τύπου με το «Ιδιώνυμο» του 1929. Είναι αυτοί τους οποίους υβρίζει σε άλλο της άρθρο, από τον (ανύπαρκτο όπως απεδείχθη εκ των υστέρων) φόβο μήπως διασαλευτούν τα θεμέλια του αστικού κράτους, με αφορμή τον αυξημένο αριθμό ψήφων που κέρδισε το Κ.Κ.Ε. στη Δέσβο, σε μια από τις εκλογικές αναμετρήσεις της εποχής¹⁴. Τα «νέα» δεσμά που αναφέρει είναι η ψήφισή του πρώτου περί Τύπου νόμου (του 5060) του Ελληνικού κράτους που αντικατέστησε νόμο του βασιλιά Όθωνα, του 1837 !!! Δεν αναφέρονται φυσικά πουθενά στο άρθρο οι δημαγωγικές ακρότητες του αντιπολιτευόμενου Τύπου (π.χ. «κυβέρνησις κλεπτών», «σπάταλον κράτος», η αποκάλυψη κάθε λογής υπαρκτών ή ανύπαρκτων σκανδάλων), που εξανάγκασαν τον τότε πρωθυπουργό να συμπεριλάβει στις διατάξεις του κάποια «δεσμευτικά» μέτρα. Ο αμερόληπτος σημερινός αναγνώστης θα διακρίνει λοιπόν το μονολιθικό της λόγο, τις γενικόλογες κατηγορίες, τη συνειδητή παραποίηση της κοινωνικής πραγματικότητας, το λαϊκισμό του «ψωμιού του λαού» και της «πνιγμένης λαϊκής φωνής», την αντιπολιτευτική εν γένει δημαγωγία. Θα τα διακρίνει διότι π.χ. γνωρίζει το κλίμα αβεβαιότητας που προκάλεσε στην Ελλάδα το κράχ του 1929, αλλά και τα οικονομικά μέτρα του Βενιζέλου την άνοιξη του '32, που βοήθησαν μακροπρόθεσμα την ανάπτυξη της εγχώριας παραγωγής και της έδωσαν μεγαλύτερη αυτοτέλεια¹⁵.

¹³ Στο φ. 15 (9. 5. 1931), 1 («Το φίματρον»)..

¹⁴ Στο φ. 20 (16. 7. 1931), 1.

¹⁵ Κ. Βεργόπουλος, «Ο μηχανισμός της Οικονομικής Κρίσης», στην Ι. Ε. Ε., τ. 15 (1978), 330.
- Κ. Κωστής, «Η ελληνική οικονομία στα χρόνια της κρίσης, 1929-1932. Ένας πρώτος απολογισμός», στον τόμο Θ. Βερέμης - Γ. Γουλιμή (επιμ.), *Ελευθέριος Βενιζέλος. Κοινωνία - Οικονομία - Πολιτική στην εποχή του*. Εκδόσεις Γνώση. Αθήνα 1989, 191-226. - Μ. Mazower, «Η Ελλάδα και η οικονομική κρίση του 1931», στον τόμο Θ. Βερέμης - Γ. Γουλιμή (επιμ.), *Ελευθέριος Βενιζέλος...*, ό.π., 229-275.

Η εφημερίδα «Ναξιακόν Βήμα»

Φυσικά η αντιπαλότητα επεκτείνεται και στις σχέσεις της με το δημοσιογραφικό όργανο των Φιλελευθέρων, την εφημερίδα «Φωνή Νάξου - Πάρου» (1926 - 1936). Οι μεταξύ των δύο φύλλων αντεγκλήσεις διαχέονται όχι μόνο στα ακραιφνώς «πολιτικά» της άρθρα, αλλά σχεδόν σε κάθε δημοσίευμα που αφορά σε Ναξιακό ζήτημα. Σε άρθρο π.χ. για *Τα σμυριδικά μας ξεκινά ως εξής: «Στην εκπροσωπούσαν τας γνώμας του Κυβερνώντος την Επαρχίαν μας Διτάκτορος (sic) τροφίμων, Γενικού Διοικητού, εφημερίδα, εδιαβάσαμεν ένα άρθρο ...»*¹⁶, άλλοτε την αποκαλεί «Συγκρότημα», ελάχιστες φορές «συνάδελφον». Ο βουλευτής Π. Ευριπαίος σπάνια αναφέρεται με το επώνυμό του, το «Πάτρων» συναντάται περισσότερες φορές, συμπληρωμένο με «κοσμητικά» επίθετα όπως «ο καταστροφεύς του οδικού μας δικτύου», «ο μεγαλοπράγμων», ή υποτιμητικά και χλευαστικά «ο Βουλευτής μας». Ας σημειώσουμε εδώ ότι η εφημερίδα από τις αρχές του 1933, όταν το «Λαϊκόν Κόμμα» καταλαμβάνει την εξουσία, και καθ' όλο το υπόλοιπο σύντομο διάστημα του βίου της, υποστηρίζει τον Νάξιο βουλευτή Αριστείδη Πρωτοπαπαδάκη.

Η πάλη της Βενιζελικής και Αντιβενιζελικής παράταξης, των δύο αντιπάλων «πολιτικών κόσμων» όπως ονομάστηκε,¹⁷ έχει ουσιαστικά αρχίσει από το 1915. Ο τοπικός Ναξιακός Τύπος, ο Τύπος γενικά, συμβάλλει κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου στη μονιμοποίηση αυτής της πάλης, με τα στερεότυπα που δημιουργεί, την υποβάθμιση του πολιτικού λόγου και την οικειοποίηση από το λαό της κομματικής διαμάχης, που είχε ανεπανόρθωτες επιπτώσεις στα κοινωνικά ήθη, μέχρι ακόμη και πρότινος¹⁸. (Τα πολιτικά ήθη που βιώναμε μέχρι και το μέσον της δεκαετίας του 1990 ήταν απλώς η - ασυνειδητοποιητή από πολλούς - συνέχεια τους. Διέφεραν απλώς οι χρονικές συγκυρίες και τα πρόσωπα). Το «Ναξιακόν Βήμα» δεν τόλμησε, παρά τις εξαγγελίες του, να υπερβεί την παγιωμένη πραγματικότητα της εποχής του. Είναι πάντως μια ενδιαφέρουσα περίπτωση εντύπου (με δεδομένες τις προϋποθέσεις που τίθενται όταν χρησιμοποιούμε τον Τύπο στη μελέτη της κοινωνίας μιας συγκεκριμένης εποχής¹⁹). Γι' αυτό και καταγίναμε με τη μελέτη του²⁰.

¹⁶ Στο φ. 33 (5. 4. 1932), 1.

¹⁷ Γ. Μαυρογορδάτος, *Μελέτες και κείμενα για την περίοδο 1909-1940*. Εκδόσεις Αντ. Σάκουλα. Αθήνα-Κομοτηνή, χ.χ., 26.

¹⁸ Βλ. π.χ. Δέσπ. Παπαδημητρίου, «Ο εθνικισμός στο Βενιζελικό και αντιβενιζελικό τύπο και η εξωτερική διαμάχη», στον τόμο Θ. Βερέμης - Γ. Γουλιμή (επιμ.), *Ελευθέριος Βενιζέλος... ό.π. 1989, 95-103*. - Α. Παπαδάκη, «Τα σύμβολα της κυρίαρχης ιδεολογίας στον ημερήσιο Αθηναϊκό Τύπο την περίοδο των εκλογών του 1920, *Ιστωρ* 1 / 1990, 88-109.

¹⁹ Για μια εκτενέστερη ανάλυση του θέματος βλ. Γ. Αναστασιάδης, «Ο Τύπος ως πηγή της Ιστορίας», στον τόμο *Η νεώτερη ιστορία της Θεσσαλονίκης και ο Τύπος*. Δήμος Θεσσαλονίκης - Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος - Πολιτιστικό Κέντρο Β. Ελλάδος. Θεσσαλονίκη 1993, 13-28. - Μ. Γ. Σέρρης, *Εφημερίδες και Λαογραφία...*, ό.π., 19-21.

²⁰ Σε επόμενο τεύχος των *Ναξιακών* θα αναλύσουμε (στο ίδιο περίπου μοτίβο) μια ακόμη Ναξιακή εφημερίδα, πιθανότατα την «αντίπαλο» του Ν.Β., τη «Φωνή Νάξου - Πάρου», με τις απαραίτητες παρατηρήσεις σε όλα τα μεταξύ τους συγκρίσιμα σημεία.